

**RAQAMLI MUHITDA BOLALARNING IJTIMOIYLASHUVINI
TA’MINLASHDA OTA-ONALAR MEDIASAVODXONLIGI**

<https://doi.org/10.70728/c.series.v08.i03.063>

Inoyatova Zulfiya Xamdamovna

*Nizomiy nomidagi O'zbekiston Milliy pedagogika universitetining
“Boshlang'ich ta'lim pedagogikasi” kafedrasi dotsenti.*

Annotatsiya. Ushbu maqolada biz bolalarning raqamli dunyoda o'rganishi uchun muhim xulq-atvor qoidalarini muhokama qilinadi. Shuningdek, ularga shaxsiy ma'lumotlarini himoya qilishga qanday yordam berish, ijtimoiy tarmoqlarda qanday muloqot qilish, ishonchsiz ma'lumot manbalarini aniqlash hamda raqamli muhitni farzandlar uchun xavfsiz va ijobiy makonga aylantirish haqida fikr yuritiladi.

Kalit so‘zlar: raqamli dunyo, bola, ota-ona, Internet, raqamli texnologiya, onlayn muhit, o'yin faoliyati, content, ijtimoiy-psixologik ta'sir, xavf, media madaniyat, mediasavodxonlik, zararli media content, media muhit, media vosita, bolalar tarbiyasi.

Аннотация. В данной статье рассматриваются важные правила поведения, которые дети должны усвоить в цифровом мире. Также обсуждается, как помочь им защитить свою личную информацию, как общаться в социальных сетях, как распознавать недостоверные источники информации и как сделать цифровую среду безопасным и позитивным местом для детей.

Ключевые слова: родитель, дети, цифровой мир, Интернет, цифровые технологии, онлайн-среда, игровая деятельность, контент, социально-психологическое воздействие, риск, медиакультура, медиаграмотность, вредный медиаконтент, медиасреда, медиаинструмент, воспитание детей.

Abstract: Abstract. This article discusses important rules of conduct for children to learn in the digital world. It also discusses how to help them protect their personal information, how to communicate on social media, identify unreliable sources of information, and make the digital environment a safe and positive place for children.

Key words: parent, children, digital world, Internet, digital technologies, online environment, gaming activities, content, socio-psychological impact, risk, media culture, media literacy, harmful media content, media environment, media tool, raising children.

KIRISH. Virtual olamda informatsiyalar ko‘lamining tobora ortib borishi bolalar uchun o'z huquqlari haqida bilib olish uchun misli ko'rilmagan imkoniyatlarni ochib berdi. Bugungi kunda aksariyat bolalar shaxsiy mobil qurilmalar orqali internet tarmoqlarga onlayn ulanishmoqda. Internet bolalar hayotining ajralmas qismiga aylanib, ularga va yoshlarga

muloqot qilish, o'rganish va o'ynash uchun ko'plab imkoniyatlar yaratdi. Shuningdek, u bolalarga yangi g'oyalar va turli xil ma'lumot manbalarini o'rganish, siyosiy va fuqarolik ishtiroki imkoniyatlarini kashf etish uchun platforma yaratadi, bu ularga rivojlanish, ijodiy bo'lish va jamiyatga mazmunli hissa qo'shish imkonini beradi. Biroq, internet va raqamli texnologiyalarga kengroq va osonroq kirish, shuningdek, mazmunli aloqani ta'minlash va bolalar huquqlari, ularning xavfsizligini ta'minlashda jiddiy muammolarni keltirib chiqarmoqda.

Onlayn muhit bolalarni xavf-xatarlarga duchor qilishi va potentsial zarar etkazishi mumkin. Jumladan:

- *kontent bilan bog'liq xavflar*: noto'g'ri yoki to'liq bo'lmagan ma'lumotlar, noo'rin yoki hatto (ekstremistik, zo'ravonlik mazmunidagi) taqiqlangan, o'zini kamsituvchi va o'ziga zarar yetkazuvchi, vayronkor va zo'ravonlik xatti-harakatlari, radikalizm yoki irqchi va kamsituvchi g'oyalarni qo'llab-quvvatlash bilan bog'liq kontentlarga duchor bo'lish;

- *kattalar yoki tengdoshlar bilan aloqa qilish bilan bog'liq xavflar*: ta'qib qilish, chetlashtirish, kamsitish, tuhmat qilish va obro'siga putur yetkazish, jinsiy zo'ravonlik va jinsiy ekspluatatsiya, tovlamachilik, jinsiy maqsadlarda parvarish qilish, bolalarga nisbatan jinsiy zo'ravonlik materiallari, sayohat va turizmga bolalar savdosi va jinsiy ekspluatatsiya hamda ekstremistik guruhlar tomonidan yollash;

- *shartnomaviy xavflar*: noo'rin shartnomaviy kelishuvlar, bolalarning onlayn roziligi, yashirin marketing, onlayn qimor o'yinlari va xakerlik, firibgarlik, shaxsni o'g'irlash va profilga asoslangan tarafkashlik kabi shaxsiy ma'lumotlarning buzilishi va noto'g'ri ishlatilishi;

- *xulq-atvor xavflari*: o'z-o'zidan yaratilgan jinsiy kontentni almashish yoki kiberhujum, ta'qib qilish, chetlashtirish va ta'qib qilish kabi dushmanlik va zo'ravonlik bilan bog'liq tengdoshlar faoliyati bilan bog'liq xavflar va hakoza.

Bundan ko'rinib turibdiki, onlayn muhitning transchegaraviy tabiati, bolalarni onlayn himoya qilishni ta'minlash uchun mutaxassis olimlar tomonidan milliy reja va strategiyalar ishlab chiqilmaganligi hamda bu holatlarni bartaraf etish uchun zarur choralar ko'rishga mo'ljallangan maxsus resurslarning yo'qligi sababli bolalarni himoya qilish jarayonidagi murakkabliklar va tahdidlar tobora ortib bormoqda. Shuning uchun bolalarni onlayn himoya qilish eng dolzarb muammo sifatida virtual olam xavflarini kamaytirish va bolalarni onlayn duch kelishi mumkin bo'lgan zararlardan asrab-avaylash zarur. Bu boradagi maqsadli chora-tadbirlarni samarali amalga oshirish uchun inson resurslarini ko'zda tutuvchi bolalarni onlayn himoya qilish strategiyasini ishlab chiqishni taqozo qiladi. Faqatgina ota-onalar va pedagoglar hamkorligidagi muvofiqlashtirilgan yondashuv bilan bolalarni himoya qilish, ularga imkoniyatlar yaratish va kelajak avlodning raqamli muhitda gullab-yashnashini ta'minlash mumkin.

ADABIYOTLAR TAHLILI. Zamonaviy jamiyatda raqamli texnologiyalar va internet tarmoqlarining keng tarqalishi bolalarning ijtimoiylashuv jarayoniga sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda. Shu sababli bolalarning raqamli muhitda xavfsiz va samarali faoliyat yuritishini ta'minlashda ota-onalar nazorati hamda mediasavodxonlik muhim omil sifatida tadqiqotchilar tomonidan keng o'rganilmoqda.

Raqamli ijtimoiylashuv masalalari bo‘yicha olib borilgan tadqiqotlarda bolalarning internet va media vositalari orqali ijtimoiy tajriba orttirishi, muloqot ko‘nikmalarini rivojlantirishi va yangi bilimlarni egallashi mumkinligi ta’kidlanadi. Shu bilan birga, nazoratsiz foydalanish bolalarning psixologik rivojlanishiga, axloqiy qadriyatlariga hamda ijtimoiy xulq-atvoriga salbiy ta’sir ko‘rsatishi mumkinligi qayd etilgan.

Mediasavodxonlik tushunchasi ilmiy adabiyotlarda turli jihatdan talqin qilinadi. Tadqiqotchilar mediasavodxonlikni axborotni tanqidiy tahlil qilish, media xabarlarining mazmunini tushunish, ularning maqsadi va ta’sir mexanizmlarini anglash hamda raqamli muhitda xavfsiz faoliyat yuritish ko‘nikmalarining majmui sifatida izohlaydilar. Ushbu kompetensiya bolalarga internet tarmog‘idagi turli axborot oqimlarini baholash, soxta yoki zararli kontentni ajrata olish hamda o‘zining axborot madaniyatini shakllantirish imkonini beradi.

Ota-onalar nazorati masalasi ham pedagogika va psixologiya sohasida alohida o‘rganilgan. Ilmiy tadqiqotlar natijalariga ko‘ra, ota-onalar tomonidan bolalarning raqamli faoliyatini nazorat qilish, ularga media vositalaridan to‘g‘ri foydalanish bo‘yicha tavsiyalar berish hamda internet xavfsizligi qoidalarini tushuntirish bolalarning raqamli muhitda ijtimoiylashuvini samarali tashkil etishga xizmat qiladi. Bunda ota-onalar nafaqat nazorat qiluvchi, balki bolalar uchun media madaniyatini shakllantiruvchi muhim pedagogik subyekt sifatida qaraladi.

Xalqaro ilmiy tadqiqotlarda bolalarning raqamli muhitda ijtimoiylashuvi, mediasavodxonlik va ota-ona nazorati masalalari keng o‘rganilgan.

Amerikalik tadqiqotchi Diane E. Levin bolalar media madaniyati va uning ijtimoiy-psixologik ta’sirini o‘rganib, ota-onalar mediasavodxonligi bolalarni zararli media kontentdan himoya qilishda muhim omil ekanligini ta’kidlaydi. Diane E. Levin o‘zining asarida media muhitining bolalar tarbiyasiga ta’sirini tahlil qiladi [4].

Media va bolalar madaniyati bo‘yicha tadqiqot olib borgan amerikalik olim Rebekka Xayns esa bolalar media madaniyatini tanqidiy-madaniy tadqiqotlar nuqtai nazaridan tadqiq qiladi. U "Bolalar va media jurnali" tahririyat kengashi a’zosi sifatida ishlab, 2025-yilda ikkita yangi kitob - "Ommaviy axborot vositalarida Barbie" va "Barbie va ijtimoiy media" nashr ettirgan. Rebekka Xayns ushbu asarlarida bolalar media madaniyati, marketing va ijtimoiylashuv jarayonlari o‘rtasidagi bog‘liqlikni o‘rgangan [14-19].

Shuningdek, xorijiy tadqiqotlarda ota-ona mediasavodxonligining bolalar rivojlanishiga ta’siri ham tahlil qilingan. Masalan, X.Zhou, C.Yu va Z.Zheng tomonidan o‘tkazilgan tadqiqotda ota-onalar mediasavodxonligi maktabgacha yoshdagi bolalarning ta’lim sifati va rivojlanishiga bevosita ta’sir ko‘rsatishi aniqlangan.

Bundan tashqari, T.Scull, J.Kupersmidt va T.Weatherholt tomonidan ishlab chiqilgan Media Detective Family dasturi oilaviy mediasavodxonlik ta’limi bolalarda zararli odatlar va xavfli axborot ta’sirini kamaytirishini ko‘rsatgan [28].

Zamonaviy tadqiqotlarda esa ota-ona va bolalar o‘rtasidagi raqamli hamkorlik muhimligi ta’kidlanadi. Masalan, L.Masterman axborot asrida media savodxonligi va bolalar

media kontentidan foydalanishda ota-ona bilan birgalikdagi muhokama bolalarda ijtimoiy-emosional rivojlanishni kuchaytirishini aniqlagan [13].

Shuningdek, zamonaviy tadqiqotlarda raqamli muhitda bolalarning ijtimoiylashuvi jarayoni ta’lim muassasalari, oila va jamiyatning hamkorlikdagi faoliyati orqali amalga oshirilishi lozimligi ta’kidlanadi. Bu jarayonda mediasavodxonlikni rivojlantirishga qaratilgan ta’lim dasturlari, ota-onalar uchun treninglar va pedagogik maslahatlar muhim ahamiyat kasb etadi.

Rossiyalik olimlar ham bolalar mediasavodxonligi va raqamli ijtimoiylashuv muammolarini keng o‘rgangan.

Masalan:

- A.V.Fedorov – media ta’lim nazariyasi va mediasavodxonlik bo‘yicha yetakchi tadqiqotchi [29];

- I.V.Chelysheva – bolalarda media madaniyatni shakllantirish metodikasi[30];

- A.V.Sharikov – bolalar va yoshlarning media iste’moli hamda internetdan foydalanish madaniyatini o‘rgangan [31-33].

Ushbu tadqiqotlarda mediasavodxonlik shaxsning axborotni tanqidiy tahlil qilish, media xabarlarini baholash va xavfsiz foydalanish kompetensiyasi sifatida talqin qilinadi.

O‘zbekistonlik tadqiqotchilar ham axborot makoni, media madaniyat va yoshlar tarbiyasi masalalarini ilmiy jihatdan o‘rganib kelmoqda.

Masalan:

- A.Qodirov - raqamli madaniyat va axborot xavfsizligi masalalari [11];

- Sh.Karimov - raqamli transformatsiya jarayonlari va yoshlar ongiga ta’siri [12];

- A.Maxmudov - raqamli madaniyat va ijtimoiy tarmoq ta’siri [14];

- N.Jo‘raev – yoshlar tarbiyasi va axborot xavfsizligi;

- M.Quronov – ma’naviy tarbiya va yoshlar ijtimoiylashuvi;

- A.Abduqodirov – pedagogik texnologiyalar va axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining ta’limdagi o‘rni kabi masalalarni tadqiq qilishgan.

O‘zbek olimlari tadqiqotlarida raqamli muhitda bolalar tarbiyasida ota-ona, maktab va jamiyat hamkorligi muhim omil sifatida ko‘rsatiladi.

Ilmiy adabiyotlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, xorijiy, rus va o‘zbek olimlari tadqiqotlarida bolalarning raqamli muhitda ijtimoiylashuvi jarayonida ota-ona nazorati, mediasavodxonlik va axborot madaniyati muhim pedagogik omillar sifatida talqin qilinadi. Ularning tadqiqotlari bolalarni raqamli xavflardan himoya qilish va ijtimoiy rivojlanishini qo‘llab-quvvatlashda oilaning roli katta ekanligini tasdiqlaydi.

Ilmiy adabiyotlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, raqamli muhitda bolalarning ijtimoiylashuvini samarali tashkil etishda ota-onalar nazorati va mediasavodxonlik bir-biri bilan uzviy bog‘liq omillar hisoblanadi. Ularning uyg‘unligi bolalarning axborot makonida xavfsiz, ongli va faol ishtirok etishini ta’minlaydi hamda raqamli jamiyatda muvaffaqiyatli ijtimoiylashuviga xizmat qiladi.

METODLAR: tarixiy, retrospektiv va nazariy-uslubiy manbalarni tahlil qilish, olingan ma'lumotlarni umumlashtirish va sharhlash, kuzatish, suhbat, anketa, kontent tahlil, kvalimetriya va ekspert baholash.

MUHOKAMA. Adabiyotlar tahlili va tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, raqamli muhit bolalarning ijtimoiylashuvi va rivojlanishida muhim rol o'ynaydi. Shu bilan birga, internet va media vositalaridan nazoratsiz foydalanish salbiy oqibatlar, jumladan, ijtimoiy izolyatsiya, noto'g'ri axborot qabul qilish, zararli kontentga duch kelish va internetga bog'liqlik xavfini oshiradi.

Xorijiy tadqiqotlar, masalan, Diane Levin va Rebecca Hains bolalarning media madaniyati orqali ijtimoiy tajriba orttirishini ta'kidlagan bo'lsa [4, 15-20], rus olimlari - A.V.Fedorov, I.V.Chelysheva, va A.V.Sharikovalar ota-ona nazorati va pedagogik vositalar bolalarda mediasavodxonlikni shakllantirishda asosiy vosita ekanligini ko'rsatgan [28-32]. O'zbek olimlaridan A.Qodirov, Sh.Karimov va A.Maxmudovlarning tadqiqotlari esa bolalarni raqamli xavflardan himoya qilish, ota-ona va maktab hamkorligini ta'minlash zarurligini tasdiqlaydi [11, 12, 14].

Muhokamada uchta asosiy xulosa ajratib ko'rsatish mumkin:

1. Ota-ona nazorati bolalarning xavfsiz ijtimoiylashuvi uchun zarur: Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, ota-onalar bolalarning media faoliyatini kuzatib borish, vaqt va kontentga cheklovlar qo'yish orqali ularning ijtimoiy va emosional rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Nazorat faqat cheklash sifatida emas, balki pedagogik qo'llab-quvvatlash sifatida amalga oshirilishi lozim.

2. Mediasavodxonlik kompetensiyasi muhim omil: Bolalarga axborotni tanqidiy tahlil qilish, media kontentni baholash va xavfsiz foydalanish ko'nikmalarini shakllantirish ijtimoiylashuv jarayonini mustahkamlashga xizmat qiladi. Shu bilan birga, mediasavodxonlik faqat maktabda emas, oila va jamiyat hamkorligida rivojlantirilishi lozim.

3. Ijtimoiylashuv va raqamli madaniyat integratsiyasi: Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, bolalarning raqamli muhitda muvaffaqiyatli ijtimoiylashuvi oilaning nazorati, pedagogik qo'llab-quvvatlash va media madaniyati kompetensiyasini uyg'unlashtirish orqali amalga oshiriladi. Bu nafaqat xavfsizlikni ta'minlaydi, balki bolalarning ijodiy va kommunikativ qobiliyatlarini ham rivojlantiradi.

Muhokama natijalari shuni ko'rsatadiki, zamonaviy bolalar tarbiyasida **ota-ona nazorati va mediasavodxonlik** bir-birini to'ldiruvchi va bir-biriga bog'liq omil sifatida qaraladi. Ularning uyg'un ishlashi bolalarning raqamli jamiyatda ongli, xavfsiz va ijtimoiy jihatdan faol ishtirokini ta'minlaydi. Shu nuqtai nazardan, ota-onalar uchun treninglar, pedagogik maslahatlar va media madaniyati bo'yicha qo'llanmalar yaratish amaliy tavsiya sifatida ko'rsatiladi.

NATIJAR. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, raqamli muhitda bolalarning ijtimoiylashuvi jarayonida ota-onalar nazorati va mediasavodxonlik kompetensiyasi bevosita ta'sir ko'rsatadi. Jumladan:

1. Ota-ona nazorati samaradorligi. Anketa so'rovlari natijalariga ko'ra, ota-onalar bolalarning media faoliyatini muntazam nazorat qilgan hollarda, bolalar internetdan

mas’uliyat bilan foydalanadi, ijtimoiy tarmoqlarda muloqot qoidalariga rioya qiladi va zararli kontentdan kamroq ta’sirlanadi. Bu holat ayniqsa maktabgacha va boshlang‘ich yoshdagi bolalar uchun sezilarli bo‘ldi.

2. **Mediasavodxonlik darajasi va ijtimoiylashuv.** Bolalarning mediasavodxonligi yuqori bo‘lgan oilalarda, ular raqamli muhitdagi o‘yin, ta’lim va kommunikativ faoliyatda faol ishtirok etadi, muloqot qobiliyatlari yuqori va ijtimoiy ko‘nikmalari rivojlangan. Shu bilan birga, mediasavodxonlik bolalarning axborotni tanqidiy baholash va noto‘g‘ri kontentni ajratib olish qobiliyatini oshiradi.

3. **Yosh va ijtimoiylashuv o‘rtasidagi bog‘liqlik.** Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, yosh o‘sib borgan sayin bolalar mustaqil raqamli faoliyatga o‘tadi, ammo ota-onaning pedagogik qo‘llab-quvvatlashi va mediasavodxonligi ularning xavfsiz va samarali ijtimoiylashuvini ta’minlashda hal qiluvchi rol o‘ynaydi. Maktabgacha va boshlang‘ich yoshdagi bolalarda ota-onaning faol nazorati ayniqsa zarur.

4. **Ota-ona va pedagoglarning hamkorligi.** Natijalar shuni ko‘rsatdiki, ota-onalar bilan pedagoglar o‘rtasidagi hamkorlik bolalarning raqamli muhitdagi faoliyatini tartibga solishda muhim ahamiyatga ega. Maktabda mediasavodxonlik bo‘yicha o‘qitilgan bolalar oilada nazorat va maslahat bilan birlashtirilganda ijtimoiy ko‘nikmalarini sezilarli darajada oshiradi.

Tadqiqot shuni ko‘rsatadiki, bolalarning raqamli muhitda muvaffaqiyatli ijtimoiylashuvi ota-onaning faol nazorati, mediasavodxonligi va pedagogik hamkorlikning uyg‘unligi orqali amalga oshadi. Ushbu omillar birgalikda bolalarning xavfsiz, ongli va ijtimoiy jihatdan rivojlangan shaxs sifatida shakllanishini ta’minlaydi.

XULOSA. Raqamli texnologiyalar va internetning keng joriy etilishi bolalarning ijtimoiylashuv jarayonlarini tubdan o‘zgartirdi. Onlayn muhit bolalarga yangi bilim olish, kommunikatsiya qilish va ijodiy faoliyat bilan shug‘ullanish imkoniyatini beradi, biroq shu bilan birga xavf va tahdidlarni ham keltirib chiqaradi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, bolalarning raqamli muhitda xavfsiz va samarali ijtimoiylashuvini ta’minlashda ota-onalarning faol nazorati va mediasavodxonligi muhim rol o‘ynaydi.

Ota-onalar nafaqat bolalarning onlayn faoliyatini kuzatishi, balki ularga axborot resurslarini tanlash, tahlil qilish va ongli ravishda foydalanishni o‘rgatishi lozim. Mediasavodxonlik bolalarga zararli kontentdan himoyalaniish, shaxsiy ma’lumotlarni himoya qilish va internetdagi xavf-xatarlardan ehtiyotkorlik bilan foydalanish ko‘nikmalarini shakllantiradi. Shu bilan birga, ota-onalar bilan pedagoglar va jamiyatning birgalikdagi yondashuvi bolalarning raqamli muhitdagi ijtimoiy va psixologik rivojlanishini qo‘llab-quvvatlashda muhim ahamiyatga ega.

Shuni ta’kidlash joizki, zamonaviy davrda bolalarni raqamli muhitda himoya qilish masalasi faqat texnologik jihatdan emas, balki pedagogik va psixologik nuqtai nazardan ham tizimli yondashuvni talab qiladi. Shu sababli ota-onalar nazorati va mediasavodxonlikni rivojlantirish bo‘yicha maxsus dasturlar, treninglar va axborot-resurslardan foydalanish bolalarning xavfsiz va ongli ijtimoiylashuvini ta’minlashda samarali vosita hisoblanadi.

Natijada, bolalarning raqamli muhitdagi ijtimoiylashuvini qo‘llab-quvvatlashda ota-onalarning roli faqat nazorat bilan cheklanmay, ularning tarbiyaviy va o‘qituvchilik

_____ **Qo‘qon DPI. Ilmiy xabarlar 2026-yil 3-son** _____ **C seriya**
funksiyalarini ham o‘z ichiga olishi zarurligi aniqlandi. Bu esa kelajakda bolalar uchun xavfsiz
va sog‘lom raqamli muhit yaratishning muhim sharti sifatida xizmat qiladi.

Adabiyotlar

1. Akhmedova M., Inoyatova Z., Ergasheva G., Aripova G., & Kayumova S. (2020). Primary classes based on media technologies represent an international rating system for teacher control. *International Journal of Psychosocial Rehabilitation*, 24(4), 3872-3885.
2. Выготский Л.С. Игра и её роль в психическом развитии ребёнка. - М.: Педагогика, 1984.
3. Газман О.С. В школу — с игрой. - М.: Просвещение, 1991.
4. Diane E. Levin. So Sexy So Soon: The New Sexualized Childhood. ISBN 9780345505071. Publisher: Penguin Random House. 2009.
5. Inoyatova Z.X., Po'latova G.N., & Khojimurodova D. (2022). Forming a scientific worldview in students during the educational process. *Science and Education*, 3(12), 795-800.
6. Inoyatova Z., Karamatova D., Baltamuratova A., & Aralova D. (2022). Pedagogical conditions for the development of methodological training of future primary class teachers. *Ann. For. Res*, 65(1), 2291-2296.
7. Inoyatova Z. (2024). The Mechanism Of Improving The System Of Methodological Preparation In Teaching The Subject Of Upbringing In Future Teachers Of Primary Education // *Science and innovation*, 3(B11), 162-165.
8. Inoyatova Z. (2023). Technology for improving the methodological preparation of future primary class teachers for teaching sciences // *Theoretical aspects in the formation of pedagogical sciences*, 2(19), 75-77.
9. Иноятлова З.Х. (2021). Интегрированный урок «воспитание» совместно с литературным чтением и изобразительному искусству в 3 классе / *Наука, Образование, инновации: актуальные вопросы и современные аспекты* (pp. 232-236).
10. Inoyatova Z.X., & Mansurova M.J. (2025). Education of gifted students in primary grades—as a pedagogical problem // *Scientific Approach To The Modern Education System*, 3(33), 80-83.
11. Qodirov A. Raqamli madaniyat va axborot xavfsizligi masalalari // O‘zbekiston axborot jamiyati jurnali, 2022.
12. Karimov Sh. Raqamli transformatsiya jarayonlari va yoshlar ongiga ta’siri // Ta’lim va jamiyat, 2023. -B.117.
13. Masterman, L. A Rational for Media Education. In: Kubey, R. (Ed.) *Media Literacy in the Information Age*. – New Brunswick & London: Transaction Publishers. 1997.
14. Maxmudov A. Raqamli madaniyat va ijtimoiy tarmoq ta’siri. <https://zenodo.org/records/14190991>
15. Rebecca Hains. Growing Up With Girl Power: Girlhood on Screen and in Everyday Life. - Peter Lang, 2012.
16. Rebecca Hains. Barbie in the Media [Ommaviy axborot vositalarida Barbie]. - Palgrave, 2025.

17. Rebecca Hains. Barbie and Social Media [Barbie va ijtimoiy media]. - Palgrave, 2025.
18. Rebecca Hains. 20 Questions About Youth and Media. - Peter Lang, 2018.
19. Rebecca Hains. Deconstructing Dolls: Girlhoods and the Meanings of Play. - Bergahn Books, 2022.
20. Rebecca Hains. The Princess Problem: Guiding Our Girls Through the Princess-Obsessed Years. - Sourcebooks, 2014.
21. Салаева М.С., Бекназарова Х.Х. Формирование мобильности личности как педагогическая проблема // *Scientific Progress*. Volume 3 | ISSUE 3 | 2022 ISSN: 2181-1601. Uzbekistan www.scientificprogress.uz Pages 384-390. <http://www.scientificprogress.uz/storage/app/media/3-3.%20065.%20384-390.pdf>
22. Салаева М.С., Бекназарова Х.Х. Бошланғич таълим ўқувчиларини ижтимоий мобиллигини ривожлантириш // *Eurasian Journal Of Social Sciences, Philosophy And Culture Innovative Academy Research Support Center* UIF = 8.2 | SJIF = 6.051 Volume 2 Issue 4, April 2022. - Pages 136-139. <https://doi.org/10.5281/zenodo.6511330>
23. Салаева М.С., Джумабаева М.Б. Педагогинг кичик мактаб ёшидаги болаларни ижтимоий мобиллигини оширишга таъсири // *Ijtimoiy Fanlarda Innovasiya Onlayn Ilmiy Jurnali*. Impact Factor: 8.2 SJIF: 5.426 - Б. 59–62. Retrieved from <http://www.sciencebox.uz/index.php/jis/article/view/1552>
24. Salayeva M.S., Luxmanovna N.M. Kichik maktab yoshdagi o'quvchilarni ijtimoiy faolligini rivojlantirish // *Scientific Progress*. Volume 3 | ISSUE 3 | March, 2022. ISSN: 2181-1601. Uzbekistan www.scientificprogress.uz Pages 380-383. <http://www.scientificprogress.uz/storage/app/media/3-3.%20064.%20380-383.pdf>
25. Салаева М.С., Ким Х.В. Формирование положительной мотивации у младших школьников к учебной деятельности// *World of Scientific news in Science International Journal*. 2024 Vol. 2 №. 4. – Pp. 147-153. <https://worldofresearch.ru/index.php/wsjs/article/view/439>
26. Salayeva M.S., Koshnazarova M.A. Shaxs mobilligini shakllantirish pedagogik muammo sifatida // *Journal of science-innovative research in Uzbekistan" jurnali*. Volume 2, ISSUE 1, ResearchBib Impact Factor: 8.654/2023 ISSN 2992-8869. 2024. January. -Pp. 16-25.
27. Селевко Г.К. Современные образовательные технологии. - М.: Народное образование, 1998.
28. Scull, T.M., Kupersmidt, J.B., & Weatherholt, T.N. (2017). The effectiveness of online, family-based media literacy education for substance abuse prevention in elementary school children: Study of the Media Detective Family program. *Journal of Community Psychology*, 45(6), 796-809. <https://doi.org/10.1002/jcop.21893>
29. Федоров А.В. Медиаобразование: история и теория. М.: МОО “Информация для всех», 2015. 450 с.
30. Чельшева И.В. Мир социальных сетей и семейное воспитание школьников. Таганрог: Изд-во Таганрог. ин-та имени А.П.Чехова, 2014. 128 с.

31. Шариков А.В. Медиаобразование: мировой и отечественный опыт. - М.: Академия педагогических наук СССР, 1990. - 66 с.

32. Шариков А.В. Концепция медиаобразования во второй ступени средней образовательной школы. М.: Академия педагогических наук СССР, 1991. - 23 с.

33. Шариков А.В., Черкашин Е.А. Экспериментальные программы медиаобразования. Для старших классов школ гуманитарной ориентации. - М.: Академия педагогических наук СССР, 1991. - 44 с.

34. Шмаков С.А. Игры учащихся — феномен культуры. - М.: Новая школа, 1994.